

TERZİ BABA'NIN SİVAS'TAKİ MUAKKİPLERİ VE ÂŞİK RUHSATÎ*

Dr. Doğan KAYA

Asıl adı Terzi Baba, 1779-848 yıllarında yaşamış Nakşibendi şeyhlerindendir. Erzincan'da yaşamış ve bir kolera salgınında Erzincan'da vefat etmiştir. Asıl adı Muhammed el-Vehbi'dir. Terzilikle uğraştığı için Muhammed Hayyat Vehbi el-Erzincanî de denilmiştir. Ancak "Terzi Baba" namı ile şöhret bulmuştur.

Nakşibendi tarikatının mürşitlerinden olan Mevlâna Halid Ziyaeddin Müceddidi bin Hüseyin Şehriyârî (öl: 1826) halifesi Abdullah Mekkî Efendi'yi Erzurum üzerinden Erzincan'a göndererek kendisine nasip vermiş Palulu Şeyh Halil Efendi'nin tavassutu ile Nakşibendi tarikatine giren Hayyatî Vehbi, sabrı ve üstün vasıflarıyla şeyhliğe kadar yükselmiştir.¹

Tasavvuf konularının anlatıldığı "Miftah-ı Kenz" adlı bir kitabı vardır. Bu eser, Mehmet Rüştü Efendi tarafından nazmedilmiştir.

Arif, abid, züht ve takva sahibi olan Terzi Baba, "Dünya için Allah demem." düsturuyla yaşantısına yön vermiştir. Hayatı, inancı ve kerametleri ile ilgili olarak Vehbi Cem Aşkun², Hasan Alakese,³ Orhan Aktepe,⁴ Vehbi Yurt⁵ ve tarafından geniş bilgi verildiği için bunları tekrarlamak istemiyorum. Şu kadarını söyleyelim ki Terzi Baba Nakşibendî tarikatine intisap ettikten kısa bir müddet sonra şöhreti hızla yayılmış, çevre illerde dahi tanınır olmuştur. Mehmet Rüştü (Hacı Hafız), Hacı Mustafa Fehmi, Şemsi Hayal (Leblebici Baba) gibi pek çok mürit yetiştirmiştir. Örnek insanlığı ve kerametleri dilden dile dolaşan Terzi Baba'nın iz bıraktığı yerlerden birisi de Sivas olmuştur. Şeyh Şâkir Efendi ile başlayan inanç silsilesi Şeyh İbrahim Efendi ve onun oğlu Şeyh Salih Efendi tarafından devam ettirilmiştir. XIX. yüzyılın önde gelen âşıklarından Ruhsatî de Şâkir Efendi'nin müridlerindendir.

Adı geçen zatlar hakkında toplayabildiğimiz bilgiler şu şekildedir:

Şakir Efendi (1815-1896)

* Yayımlandığı yer: AKRA Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 12, Mayıs-Ağustos 2017, s. 235-253.

¹ Vehbi Cem Aşkun, *Terzi Baba ve Erzincan Şairleri*, Balıkesir, 1956.

² Vehbi Cem Aşkun, *Terzi Baba ve Erzincan Şairleri*, Balıkesir Türk Dili Matbaası, 1956.

³ Hasan Alakese, *Kenzil Miftah "Manevi Anahtarların Hazinesi"*, Eko Matbaası, İstanbul, 1972.

⁴ Orhan Aktepe, *Terzi Baba- Hayatı ve Miftah-ı Kenz*, Erzincan, 1979.

⁵ Vehbi Yurt, *Terzi Baba Hayyat Vehbi El-Erzincanî Hayatı ve Eserleri*, Erzurum, 1995.

İmranlı'nın Durucin köyündendir. Babası ticaretle uğraşmaktadır. Duricin şimdi İmranlı'nın bir mahallesi olup adı Durcan'dır. İmranlı, önceleri Zara'ya bağlı bir nahiye iken 1948'de ilçe olmuştur.

Şakir Efendi iki arkadaşı ile birlikte Erzincan'da tahsilini yapar ve Sivas'a dönecekleri sıra Terzi Baba'ya ziyarette bulunurlar. Terzi Baba, Şakir Efendi'ye;

-Sana bir şey yazdıracağım. Vakti gelince onu sahibine vereceksin, der.

Esmâü'l-Hüsna'dan bazı isimler yazdırır ve bu isimleri vird edinmelerini ister, onlara nasihatlerde bulunur.

Şakir Efendi evine döner. Şakir Efendi Zara'ya gittiğinde arkadaşlarından birinin müftü diğerinin vaiz olduğunu öğrenir. Onlar;

-Bazı insanlar Zara'ya gelip mal satıyor, diyerek Şakir Efendi'yle kinayeli konuşurlar, onu küçümserler.

Bu sözlerden etkilenen Şakir Efendi, oğlunu İmranlı'da bırakıp Zara'ya yerleşir ve merkezi bir yere konak yaptırır. Zara'da bir müddet kaldıktan sonra da Sivas'a taşınır. Ömrünü Sivas'ta tamamlar. Geçimini manifaturacılıktan ve süreklilikten yani hayvan ticaretinden sağlamıştır. Na'sı Garipler Mezarlığı'na defnedilir. Garipler Mezarlığının yerinde bugün sebze hali bulunmaktadır. Belediye Başkanı 1958'de bu mezarlığın kaldırırken Şakir Efendi'nin torunu Ahmet Efendi'yi çağırır ve dedesinin na'sını kendisinin nakledebileceğini söyler. Ahmet Efendi, dedesinin na'sını alıp Halfelik Mezarlığının girişindeki mezar sırasının en başına defneder.

Şakir Efendi'nin Törnüklü İbrahim Efendi ile Karşılaşması

İbrahim Efendi 12-13 yaşında çobanlık yaparken yanına iki kişi gelir, İbrahim'den küremez (kara koyun sütü) isterler. O da herhangi bir koyundan süt sağıp getirir. Gelen kişiler kendine ait koyundan sütü sağmadığı için getirilen sütü içmezler. İbrahim'in safiyeti adamların hoşuna gider. İbrahim'e;

-Seni Resulullah'a götürsek gelir misin, derler.

İbrahim kabul eder. İbrahim'in gusül abdesti almasını isterler. İbrahim, bir dere kenarında abdestini alır. Orada kendinden geçer geçer, kendisini gelen iki kişi ile birlikte Resulullah'ın huzurunda bulur. Peygamberimiz, o kişiye;

-Bu çocuğu Hacı Şakir Efendi'ye götürün, ondan ders alsın, der.

Onlar da söyleneni yapar, çocuğu Şakir Efendi'nin yanına getirirler. İbrahim olanları Şakir Efendi'ye anlatır.

-Efendi ağam Resulullah beni size gönderdi. Sizde ders varmış, bana verecekmışsiniz, der.

O vakit Şakir Efendi'nin akına Erzincan'da Terzi Baba'nın verdiği vazife gelir, hayretler içinde kalır. Okuyacağı Esmaları söyler.

Şakir Efendi, İbrahim'in Törnüklü olduğunu, çobanlık yaptığını öğrenir.

Aradan zaman geçer. Şakir Efendi üç arkadaşıyla beraber Törnük köyüne gider.⁶

Şeyh Şâkir Efendi'nin Sivas Halfelik Mezarlığındaki mezar taşı üzerinde şunlar yazılıdır:

Hüve'l-Bâkî

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

Ârif-i esrâr-ı Hak ol şeyh-i büzüg-vâr-ı dîn
Şeyh el-hac Şâkir-i cân-bahş-ı rûh-ı sâlikîn

İçdi vahdet bâdesin Hayyât-ı Erzincânî'den
Hicret etdi şehr-i Sivas'a o pîr-i nâzenîn

Mâh-i iklîm-i hakîkatken hubân-ı bâtına
Lâubâlilikle çekmişdi sehâb-ı âteşîn

Çok mu târîhin Edîbâ derse şeyh-i ârifân
Marifetden var idi başında bir tâc-ı zerrîn

Âfitâb-ı feyzi tenvîr eylemişdi âlemi
Mâtemiyle kanlı yaş akıtdı çarh-ı çârümîn

Sene 1312 (H1)

Ebedî O'dur.

O, dinin büyük şeyhi, Hakk'ın sırlarının ârif'i, salıkların ruhuna can bahşeden Şeyh Hacı Şakir, Erzincanlı Hayyat Vehbî'den birlik badesini içti. O, nâzenin pir Sivas'a hicret etti. Batınî güzelliklere hakikat ikliminin ayı iken laubalilikle ateşli bulut çekmişti. Edib, tarihini "şeyh-i ârifân (âriflerin şeyhi)" olarak söylerse çok mu? Başında marifetten altın bir taç vardı. Feyzinin güneşi âlemi aydınlattı. Dördüncü felek onun matemiyile kanlı yaş akıttı. Sene 1896/7⁷

Törnüklü İbrahim Efendi (1826-1911)

⁶ *Objektif Gazetesi*, Sivas, Ocak 2016, Yıl 1, S. 10, s. 5.

⁷ Şeref Boyraz, "Sivas'ta Osmanlı Döneminden Kalma Mezar Taşı Sözleri", *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu*, C. I, Sivas, 2007, s. 532.

H. 1242 (M. 1826) yılında Sivas'ın merkez köylerinden olan Törnük (Şimdiki adı: Gözeli) köyünde dünyaya gelmiştir. Ataları Özbekistan'ın yakınlarındaki Törnük köyünden gelip bu köye yerleşmişlerdir. Köy, adını da buradan almaktadır. İbrahim Efendi, hayatını bu köyde geçirmiş, rençperlik yapmış burada vefat etmiştir.

İbrahim Efendi, çobanlık yaptığı yıllarda, uçler vasıtası ile Zara ilçesindeki Şeyh Şakir Efendi'ye götürülmüş; onun vasıtası ile Muhammed Bahaeddin Nakşibendi Hazretleri yolunda terbiye ile kemâle ermiştir. Peygamberimizin ihsanıyla manevî feyzler deryasına dalmıştır. Günümüze kadar anlatılagelen birçok kerametleri vardır.

Törnüklü Şeyh İbrahim Efendi, Sivas ve havalisinde ilim ve irfan dağıtan Mor Ali Baba, Zaralı Şeyh Şakir Efendi, Kazancızade Emin Edip Efendi, Fertellili Yemen Baba, İzzet Hoca (Göze) gibi zamanın büyük zatlari ile sohbetlerde bulunmuştur.

Törnüklü Şeyh İbrahim Efendi, 1903 yılında Şeyh Şakir Efendi'nin oğlu Hacı Necmettin Efendi ile İstanbul üzerinden deniz yolu ile Hacca gitmiştir. İstanbul'da zamanın padişahı II. Abdulhamid Han ile cemel cemale olmuştur.

Salih, Musa ve Ahmet isminde üç oğlu olmuştur. Musa ve Ahmet, harp yıllarında şehit düşmüş, soyu ve tarikat silsilesi Sivas Halifelik Mezarlığında meftun bulunan oğlu Salih Efendi K.S. (1892-1956) aracılığı ile devam etmiştir.

Eş-Şeyh El-Hac İbrahim Törnükî 1911'de köyünde vefat etmiştir, kabri bu bu köydedir.⁸

Kerametlerinden bazıları:

*Rafet Paşa'ya vazifeden alınacağını, ancak birkaç ay sonra terfi etmiş olarak tekrar vazifesine döneceğini söyler. Gerçek Türkiye'de 27 Mayıs inkılabı olur Refet Paşa'ye işten el çektilir ve birkaç ay sonra terfi etmiş olarak tekrar vazifesine döner.

*Refet Paşa, İstanbul'da iken yanına gelen İbrahim Efendi'nin kıyafetlerini beğenmez, güzel elbise ve ayakkabılar almak ister. İbrahim Efendi kabul etmez, Paşa'ya gözünü kapatıp sonra açmasını söyler. Paşa, denileni yapar. Birden karşısında tertemiz ve göz alıcı kıyafeti ile İbrahim Efendi'yi görür.

Salih Efendi (1893-1956)

Törnüklü Şeyh İbrahim Efendi'nin oğludur. 1893'te Törnük köyünde doğmuş, 1956 yılında Sivas'ta vefat etmiştir. Mezarı Halfelik Mezarlığındadır. İlk

⁸ *Objektif Gazetesi*, Sivas, Ekim 2015, Yıl 1, S. 1-5, s. 5.

Tahsilini Sivas Gök Medrese’de yapmış, daha sonra Hacı Maksut Hoca’dan dersler almıştır. Seferberlikte iki kardeşi ile birlikte askere alınmış.

Gözlerinden rahatsız olduğu için askerde kendisine tabur imamı vazife verilmiştir. Askerlik sonrası Sivas’ın önde gelen isimlerinden olan Talat Tirkeş’in arzusunun kırılamaması Sivas’a gelmiştir. Talat Tirkeş, onu evlendirmiştir. Bu evlilikten Salih Efendi’nin üç oğlu (Hacı İbrahim, Mehmet, Osman) bir kızı (Fakiha) olmuştur.

Salih Efendi, manevi terbiyeyi babası İbrahim Efendi’den almıştır. Salih, babasını 16-17 yaşlarında kaybetmiştir. Osman Törnük’ün ifade ettiğine göre, soyları Buhara’dan gelmedir. Törnük soyadını da geldikleri o bölgede bulunan yer adından almışlardır.

Salih Efendi’nin kitap olarak yazdığı bir eser yoktur, ancak şairliği vardır. Yazdığı şiirlerini maalesef çocukları saklayamamışlardır. Erzincanlı Terzi Baba’dan gelen tarikat yolu Salih Efendi’de son bulmuştur.⁹

Kerametleri:

Pulur Mahallesinden komşusu olan Muharrem, birgün sabah namazından sonra Salih Efendi’nin dükkânına gider. Salih Efendi ona;

-Sen Erzurum’a gidecekmisin bir emanetim var, giderken benden al der.

Muharrem, yağ getirmek için Ardahan’a gidecektir ve bunu kimseye söylememiştir. Üç gün boyunca Ardahan’a gideceği tren tehir edilir ve o da mecburen Erzurum trenine bilet alır. Salih Efendi ona Erzurum’da Alvarlı Hacı Mehmet Baba’ya uğramasını, selâmını iletmesini ve durumunun ne olacağını sormasını ister. Muharrem, Erzurum’a gidince kaldığı otel sahibinden kendisini Alvarlı Hacı Mehmet’e götürmesini rica eder. Muharrem Salih Efendi’nin selâmını iletir ve durumunu sorar. O da; Salih’in biraz daha çalışması gerektiğini söyler. Ardından Muharrem’e de Ardahan’a gidip hemen yağ almamasını ve biraz beklemesini söyler. Muharrem, Ardahan’a gelir. Arap tüccarlar da oraya yağ almak için gelmişlerdir. Gelen yağları hep almışlardır. Muharrem Hacı Mehmet Efendi’nin sözlerini hatırlar ve beklemeye başlar. Arap tüccarlar gider. O sırada bir bolluk olur. Her taraftan yağlar gelmeye başlar. Halk, satacak tüccar bulamayınca yarı fiyatına Muharrem’e verirler. Muharrem vagon dolusu yağ alıp Sivas’a döner. Sivas’ın önde gelen esnaflarından birisi olur.

* * *

Osman Efendi, Muttalip Afendi, Yahya Efendi ve Hamza Efendi, Tozköy’deki Hacı Hasan Baba’yı görmek için yola çıktılar. Hacı Hasan Baba onlara ayağının kırılmasını anlatır.

Dut ağacından düşen Hacı Hasan Baba’nın kırığını sarmak için çok kişi uğraşsa da başaramaz. Birisi kara sakallı diğeri kır sakallı kanlı gözlü iki adam

⁹ *Objektif Gazetesi*, Sivas, Kasım 2015, Yıl 1, S. 1-6, s. 5.

gelir. İkincisi ayağını baştan aşağı sıvazlar, ardından; Ayağın iyi olacak, ama biraz kısa kalacak.” der. Epey zaman sonra Hacı Hasan Baba, Salih Törnük’ün oğlu Osman Törnük’ü evine misafir olur. Duvarda Salih Efendi’nin fotoğrafını görür ve ayağını tedavi eden şahsın bu kişi olduğunu söyler.

Âşık Ruhsatî

Ruhsatî şiiirlerinde; **Ruhsat, Ruhsat Baba, Âşık Ruhsat** ve genellikle Ruhsatî mahlasını kullanmıştır. Bu mahlası da Şeyh İbrahim Efendi vermiştir.

“Asıl adı Mustafa olan Ruhsatî, genç yaşlarda Sivas’a Şeyh Şakir Efendi’nin yanına gelir, ondan himmet ister. Şakir Efendi, Nakşibendî şeyhidir. Ruhsatî’ye:

-Bugün bekle, yarın benim yanına birisi gelecek, seni ona göndereyim, belki o himmet eder, der. Sen sabahleyin Eğriköprü’nün orada bekle. Bir kağının üstünde kıl abalı, kıl şalvarlı, iri vücutlu birisi gelecek. İşte o, Törnüklü İbrahim Efendi’dir. Sivas’a buğday satmaya geliyor. Buğday pazarında buğdayı satıp benim yanına gelin, der.

Ruhsatî, İbrahim Efendi’yi karşılar. Yol boyunca hiç konuşmazlar. Buğday sattıktan sonra Şakir Efendi’nin yanına giderler. Şakir Efendi, İbrahim Efendi’ye durumu anlatır. İbrahim Efendi :

-Mustafa! Bugün yat, rüyada ne görürsen bize söyle bakalım, der.

-Mustafa istihareye dalar. Rüyasında yufka ekmeği yerken bir ses duyar.

-Mustafa sana ruhsat verildi!..

Şeyh İbrahim Efendi, Mustafa’nın rüyasını öğrenir ve şunu söyler:

-Mustafa senin ruhsatın verilmiş. Artık Şiiirlerinde RUHSATÎ mahlasını kullan .¹⁰

Ruhsatî, İslâmiyet’e tam bir teslimiyetle bağlı, inanmış, samimi bir Müslüman’dır. İslâm Peygamberini aşk derecesinde sever. Yirmi yaşında Nakşibendî tarikatına süluk etmiştir. Yıllarca bu tarikatta çile dolduran Ruhsatî, zamanı gelince mürşidinden izin almış, tarikat mertebesinde fazla ilerleyemeden ayrılmıştır.

*Bir mürşitten destur aldık
Yolun yarısında kaldık
Mudara bir deroiş olduk
Kabul eder ise Çalap (312)*

Ruhsatî’nin “mürşidim” dediği Şeyh Şakir Efendi’den başkası değildir. Şakir Efendi, Erzincanlı Şeyh Hayyati Vehbi hazretlerinin müridi olmuştur.

¹⁰. Doğan Kaya, *Âşık Ruhsatî*, Sivas Belediyesi Yay. Sivas, 2010, 4. Baskı, s. 30.

Ruhsatî, şiiirlerinde zaman zaman kısaca tanıtıma çalıştığımız Terzi Baba'dan ve Şakir Efendi'den söz etmiştir.

*Ben de yalvarırım Terzi Baba'ya
Olanca emeğim gitti hebaya (258)*

*Tarikatim Nakşibendi Terzi Baba sultanım
Şeyh Şakir Efendi gelse tazelenir imanım
Kibleye tevaccüh etsem cesette titrer canım
Kalbimi ruşen eden ol cana aklım yetmedi (117)*

*Tarikatim Nakşibendi'nin Halidî kolundandır
İnabetim Hacı Şakir Efendi elindendir (59)*

Ayrıca "Uğru ile Kadı Hikâyesi"nde de Ruhsatî, intisap ettiği Şakir Efendi ve Terzi Baba'yı anmıştır.¹¹

*Şakir Efendi'den aldım edebi
Çalarım başımı taşa duvara (14. beyit)*

*Ba-husus şeyhimdir Şakir Efendi
İderem ben ana her dem pesendi (296. beyit)*

*Erzincan'da güzel Terzi Baba'nın
Deyrine sekiyem ben ol hubanın (359. beyit)*

Yaptığımız araştırmalarda Terzi Baba'nın mihveri olduğu inanç silsilesi Şâkir Efendi, İbrahim Efendi ile devam etmiş, Salih Efendi ile son bulmuştur.

¹¹. Doğan Kaya, *Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi*, İst., 1985.